

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 16 Sayı : 43 Nisan 2023

Yayın Geliş Tarihi:07.03.2023 Yayına Kabul Tarihi:08.04.2023

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1261466>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Aslan, B. & Telli, B. (2023). Türkiye Türkçesi Ağızlarında

Lakaplar: Besni İlçesi Örneği. *Adiyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (43), 147-164.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA LAKAPLAR:

BESNİ İLÇESİ ÖRNEĞİ*

Büşranur ASLAN**

Burak TELLİ***

Öz

Ad bilimi; canlı, cansız varlıkların veya soyut kavramların adıyla ilgilenen bilim dalıdır. Ad biliminin inceleme alanlarından biri de kişi adlarını (antroponomi) inceleyen bilim dalıdır. Ad kullanımı Türk toplumunda kültürel, sosyal birçok alanda işlevsel olarak kullanılmaktadır. Kullanılan her ad bir kişiyi temsil etmektedir. Ad biliminin inceleme alanlarından birini lakaplar oluşturmaktadır. Lakaplar genellikle insanlar arasında ilişkilerin hâlâ önemini koruduğu kırsal kesimlerde görülmektedir. Kırsal kesimlerde nüfusun azlığına bağlı olarak insanlar birbirlerini lakapları ile çağırılmaktadır. Böylece ifadede ve davranışta samimilik, canlılık ve etkileycilik görülmektedir. Kullanılan her lakap, bölgenin coğrafyasından, tarihinden, kültüründen ve sosyal hayatlarından izler taşımaktadır. Söz varlığı bakımından önemli bir yere sahip Türkiye Türkçesi ağızları ve onun bir yansıması olan lakaplar, Türkiye Türkçesi ağızlarında varlığını hâlâ sürdürmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan ve tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Besni ilçesinde lakap verme

* Bu çalışma Doç. Dr. Burak Telli danışmanlığında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda, Büşranur Aslan tarafından hazırlanan "Besni İlçesi ve Köyleri Ağız" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Doktora öğrencisi, Adiyaman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, busranuraslan02@gmail.com, Adiyaman/Türkiye

*** Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, btelli46@gmail.com, Kahramanmaraş/Türkiye

geleneği canlılığını korumaktadır. Bu alışmada, Besni ilçesi ve köylerinde verilen lakaplar derleme yöntemi ile tespit edilmiştir. Yöre halkının ağzından söyleniş şekillerine göre lakaplar yazıya aktarılmıştır. Tespit edilen lakaplar verilif nedenlerine ve yapılarına göre tasnif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ad bilimi, lakaplar, Besni lakapları, Besni.

NICKNAMES IN TURKEY TURKISH DIALECTS: THE EXAMPLE OF BESNİ DISTRICT

Abstract

Nomology is the branch of science that deals with the names of living and non-living beings or abstract concepts. One of the fields of study of the science of names is the branch of science that examines personal names (anthroponomy). The use of names is used functionally in many cultural and social fields in Turkish society. Each name used represents a person. One of the fields of study of name science is nicknames. Nicknames are generally seen in rural areas where relations between people are still important. Depending on the small population in rural areas, people call each other by their nicknames. Thus, sincerity, liveliness and impressiveness are seen in expression and behavior. Each nickname bears traces of the geography, history, culture and social life of the region. Turkish dialects, which have an important place in terms of vocabulary, and nicknames, which are a reflection of it, still continue to exist in Turkish dialects. The tradition of giving nicknames in Besni district, which is located in the Southeastern Anatolia Region and has hosted many civilizations throughout history, preserves its vitality. In this study, the nicknames given in Besni district and villages were determined by compilation method. The nicknames were transferred to writing according to the way they were said by the local people. The determined nicknames were classified according to the reasons and structures.

Keywords: Onomastics, nicknames, Besni's nicknames, Besni.

GİRİş

Ad, sözlükte "1.Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim, nam; 2.Herkeře tanınmış ve ya işitilmif olma durumu; 3.Canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, çeşitli durumları

bildiren kelime, isim” anlamlarına gelmektedir (Türkçe Sözlük, 2011) . TDV İslam Ansiklopesine göre lakap: *“Bir kimseye asıl adından ayrı olarak sonradan takılan ikinci ad; şeref pâyesi; halife ve sultanların hâkimiyet alâmeti”*olarak adlandırılmaktadır.

Adlar insanlar arasında iletişimin başlaması için önemli öğelerdir. Eski zamanlardan beri ad verme geleneği toplumlar için önemli bir olay olarak görülmüştür. Türklerde lakap takma eski bir gelenektir. Türklerde çocuklar belli bir yaşa geldikten sonra kahramanlık göstermedikçe lakap verilmezdi. Dede Korkut Hikayeleri’nde görülen ad verme motifleri Oğuzlar’dan beri ad verme geleneğinin var olduğunu göstermektedir. Dede Korkut Hikayeleri’nde ad verme olayı önemli görülmüş ve kahraman mutlaka önemli bir olay sonucunda adını almıştır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han hikayesinde görüldüğü üzere uzun yıllar çocuğu olmayan Dirse Han’ın bir oğlu olur. Oğlan on beş yaşına gelene kadar adı yoktur. On beş yaşında bir boğa ile yaptığı çarpışma sonucunda Dede Korkut tarafından Boğaç adını alır.

“Türkler, en eski dönemlerden bu yana adın kutsal olduğuna inanmakta ve hemen her Türk coğrafyasında adlandırmanın bireyin kimliğini, varlığını somutlaştıran basit bir olgudan çıkıp dev bir folklor olayı hâline dönüştüğü görülmektedir. Bugün, Altay Türklerinde, Kırgızlarda, Kazaklarda olduğu gibi Anadolu topraklarında da bebek, dünyaya geldikten birkaç gün/birkaç hafta/birkaç ay sonra türlü ritüeller ve merasimler eşliğinde ad almaktadır. Kişiye iradesi dışında verilen bu adlar, aile büyüklerinin zihninde kodlanmış toplumsal normların yansıması olabileceği gibi toplumdan bağımsız, bireysel zevk, beğeni ve tercihlerin de yansıması olabilmektedir. Dolayısıyla başlangıçta dil bilimin malzemesi olan adlar zamanla halk bilimin, sosyolojinin ve hatta dil-düşünce ilişkisi bağlamında psikolojinin de çalışma sahası olmuştur” (Parlak Kalkan, 2020:200).

Ad bilimi; canlı, cansız varlıkların veya soyut kavramların adıyla ilgilenen bilim dalıdır. Ad biliminin inceleme alanlarından biri de kişi adlarını (antroponomi) inceleyen bilim dalıdır. Kişi adları toplumların kültürel hazinesinin ortaya çıkarılması bakımından son derece önem arz etmektedir. Ad kullanımı Türk toplumunda kültürel, sosyal birçok alanda işlevsel olarak kullanılmaktadır. Kişilerin toplumdaki yerini ve sosyal ilişkilerdeki durumunu belirleyen ad kullanımı, insanlar arasındaki toplumsal birlikteliği sağlamaktadır. Kişiler, ad kullanarak toplumun bir üyesi hâline gelmektedir. Kullanılan her ad bir kişiyi temsil etmektedir.

“Kişilerle ilgili özel adlandırma biçimlerinden biri olan lakapların, adbilim içinde yapılan tasniflerde antroponimler kapsamında değerlendirildiği açıkça görülebilmektedir ve bu, kuşkusuz doğru bir yaklaşımdır. Bu bakımdan adlar için

söylenen şeylerin bir kısmının lakaplar için de geçerli olabileceğini vurgulamak mümkündür. Bununla birlikte lakapları, özel adlandırma biçimlerinin bir alt alanı olarak yine daha özel bir çerçevede değerlendirmenin gerekliliği de özellikle vurgulanmalıdır. Çünkü örneğin özel ad olarak isimler çoğu zaman anne baba tarafından ve çocuk henüz yeni doğduğunda verildiğinden çocuğun yaptığı bir eylem ya da başvurduğu söylem, dış görünüşü vb. özellikleri bu adlandırmada etkili olmamaktadır. Ancak lakap verme tamamen doğumdan sonraki dönemlerde, çoğu kez kişinin yaptığı bir eylemden, bir söyleminden, çeşitli fiziki ya da ruhsal özelliklerinden hareketle ortaya çıkmaktadır”(Keskin, 2021:56).

Ad biliminin inceleme alanlarından birini lakaplar oluşturmaktadır. Adbilim içerisinde yapılan sınıflandırmalar oldukça çeşitli olmakla birlikte bu tasniflerde tür adları alanı ve lakapların da özel adlar alanı içinde, kişi adları bünyesinde, “yakıştırma adlar” başlığı altında ve “mahlaslar”, “müstearlar”, “tapşirmalar”, “rumuzlar” ile birlikte değerlendirildiği görülmektedir (Boyras, 1998: 2; Zengin, 2014: 15-19). Kişi adları üzerine yapılan şu tasnif, konunun genel hatlarının belirlenmesi açısından önemlidir:

Kişi Adları:

1. Bireysel Olanlar

1.1. Doğarken alınanlar

1.1.1. Asıl ad

1.1.2. Soyadı

1.1.3. Göbek adı

1.2. Sonradan alınanlar

1.2.1. Hitap adı

1.2.2. Takma ad, müstear, mahlas, tapşırma, rumuz, nickname, kullanıcı adı

1.2.3. Lakap

1.2.4. Unvan, san (Zengin, 2014: 19).

Lakap, Arapça kökenli bir kelime olup Türkçe Sözlük'te “*Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya ailenin bir*

özelliğinden kaynaklanan ad” olarak tanımlanmaktadır. “Lakap sözcüğü Türkçede, belli bir dönemden sonra kullanılmaya başlanmıştır. Arapçadan dilimize geçen *lakap* sözünün yerine erken dönem yazılı metinlerde *er at* tamlamasının kullanıldığı görülmektedir” (Şahin, 2019: 38). “Günümüzde de belli başlı Türk lehçelerinde ufak tefek ses farklılıklarıyla lakap sözü yaygındır. Bu söz, Azerbaycan Türkçesinde *läqäp*, Tatar ve Başkurt Türkçesinde *läkap isim*, Kazak Türkçesinde *lakap*, Kırgız Türkçesinde *lakap at*, Özbek Türkçesinde *lakab*, Türkmen Türkçesinde *lakam*, Uygur Türkçesinde *läkäm* şeklinde görülmektedir. İnsanların gerçek adlar dışında en çok kullandıkları adlandırma biçimlerinden biri olan lakap, Gagavuz Türkçesinde *sokakça* şeklinde adlandırılmaktadır. Tatar ve Başkurt Türkçelerinde *kuşama ad* tamlamasından kaynaklandığı anlaşılan *kuşamat* sözüne de rastlanmaktadır. Türk dilinin pek çok alanında yaygın olarak kullanılan *lakap* sözcüğünün Türkçeden Ermenice, Sırpça, Arnavutça, Makedonca gibi dillere de geçmiş olduğu görülmektedir” (Ercilasun vd. 1991: 534-535; Özkan, 2016: 180-181).

Lakaplar ve lakaplarla karıştırılan başlıca terim ve kavramlar vardır: Asıl/ön ad, epitet, göbek adı, hitap, mahlas ve müstear ad, takma ad, unvan, aile ve sülale adları. Bu kavramlar lakaplar ile bazen karıştırılabilmektedir. Birbirine çok benzeyen ya da işlevsel açıdan zaman zaman birbirlerinin yerine geçtikleri göz önünde bulundurulmakla birlikte lakapların, yukarıda bahsedilen ve kendisiyle karıştırılan kavramlardan farklı, kendine özgü bir yapıya sahip oldukları vurgulanmalıdır. Bu bakımdan lakaplar adbilim içinde, adı geçen diğer tüm adlandırma biçimlerinden farklı tanımlanması ve değerlendirilmesi gereken bir konuma sahiptir (Keskin, 2021: 60).

Lakap, asıl ada sonradan eklenen ve kişinin herhangi bir özelliğinden dolayı verilen isimdir (Boyras, 1998:3-6). Lakaplar genellikle insanlar arasında ilişkilerin hâlâ önemini koruduğu kırsal kesimlerde görülmektedir. Kırsal kesimlerde nüfusun azlığına bağlı olarak insanlar birbirlerini lakapları ile çağırılmaktadır. Böylece ifadede ve davranışta samimilik, canlılık ve etkileyicilik görülmektedir.

Soyadı Kanunu’ndan önce insanlar birbirlerini tanımak ve diğer insanlarla isimlerini karıştırmamak amacıyla lakaplara başvurmuştur. Kullanılan lakaplar kişinin mesleği, fiziksel özellikleri, ruhsal yapısı, sülale ya da akrabalarının özellikleri, çevresinden gördüğü ilgi, alışkanlıklardan yola çıkılarak oluşturulmaktadır. Kullanılan her lakap, bölgenin coğrafyasından, tarihinden, kültüründen ve sosyal hayatlarından izler taşımaktadır.

Toplumlarda insanları kolayca ayırt etmek için isimlerinin yanında onlara birtakım özelliklerine göre lakaplar verilmiştir. Verilen lakaplar ile kişiler, insanlar arasında kolaylıkla ayırt edilmiştir. Lakapların kullanımına bakıldığında fiziksel özellikler, meslekler, soylar, etnik köken, yaşanan yer, kıskançlık,

imrenme, zeka durumu, çevreye karşı tutum gibi özellikler nedeniyle oluştuğu görülmektedir. Lakapların insanlar üzerinde olumlu ve olumsuz özellikleri bulunmaktadır. Lakaplar kimi zaman insanı öven ifadeler olduğu gibi kimi zaman da insanı yeren özellikler barındırmaktadır.

“Lakap, kişinin ailesi, anne-babası, soyu, mesleği, fiziki özellikleri, inancı, bir davranışı, memleketi, etnik kökeni gibi özelliklere bağlı olarak verildiğinden kişiyi tanımlamada kolaylıklar sağlamaktadır. Bu açıdan kişinin lakabı kişiliğini yansıtırken ad için ise böyle bir durum söz konusu değildir. Kişinin adı anne, baba veya büyüklere tarafından doğduğunda çeşitli dilek ve beklentiler düşünülerek verilmekte bu nedenle isim ve kişilik kimi zaman uyuşmakta kimi zaman da isim ve kişilik tamamen zıt olabilmektedir. Lakap ise doğrudan kişilik özelliklerini yansıttığından kişiyle kolay bir şekilde özdeşleşir ve çoğu zaman isimden ziyade kişiler lakaplarıyla tanınırlar” (Kardaş, 2018:210).

Söz varlığı bakımından önemli bir yere sahip Türkiye Türkçesi ağızları ve onun bir yansıması olan lakaplar, Türkiye Türkçesi ağızlarında varlığını hâlâ sürdürmektedir. Lakaplar, kullanıldığı yörenin dil özelliklerini, mizah anlayışını, gözlem gücünü, değerlerini ve dünya görüşünün anlaşılmasında önemli veriler sunmaktadır (Öztürk, 2016:260). Atalarımızın ruh inceliğinden, manevî değerlerinden olan zarif bakış kabiliyetlerinin sonucu olarak ortaya çıkan lâkaplar, aynı zamanda kullanıldığı dönemle ve bölge ile ilgili meslek isimlerinden, kişinin ait olduğu boy, soy, aşiret veya geldiği yer ile ilgili bilgileri yansıtması bakımından da önem arz etmektedir (Yeşilöz, 2012: 22-27).

Lakap verme geleneği Besni ilçesinde ve köylerinde canlılığını sürdürmektedir. Çalışmada, Besni ilçesi ve köylerinde verilen lakaplar tespit edilmiş olup bu lakapların neye göre verildiği üzerinde durulmuştur. Yöre halkının özellikle kırsal kesimde yaşayanlar arasında lakabı olmayan neredeyse bulunmamaktadır. Çalışma sonucunda, Besni ilçesinin ve köylerinde lakap verme geleneğinin nasıl ortaya çıktığı ve nasıl devam ettiği üzerinde durulmaktadır. Lakap verme geleneğinin yöre halkının ağızından söyleniş şekillerine göre yazılmasına önem gösterilmiştir. Tespit edilen lakaplar veriliş nedenlerine ve yapılarına göre alt başlıklarla tasnif edilmiştir. Besni ilçesi ve köylerinde kullanılan lakapların tasnifi ise şöyledir:

1. Veriliş Nedenlerine Göre Lakaplar

1.1. Kişinin Fiziksel Özelliklerine Göre Oluşturulan Lakaplar

körşih: Gözleri görmediği ve hoca olduğu için. (K1)

beliğirihlar: Aile büyüklerinin attan düşmesi sonucu beli kırık olduğu için. (K3)

1.2. Kişinin Mesleğine Göre Oluşturulan Lakaplar

aliçavuşlar: Çavuş oldukları için. (K18)

bekçiler: Bekçi oldukları için. (K9)

kasabinkörü: Kasap olduğu için. (K6)

müdüshalil: Müdür olduğu için. (K7)

şariyekatıplar: Katip oldukları için. (K4)

imamaliler: İmam ve aile büyüklerinin isminin Ali olduğu için.(K11)

hacelafızlar: Hoca oldukları için. (K12)

sakalar: Aile büyüklerinin savaş zamanında su taşıdıkları için. (K3)

topalsofu: Ayağı topal olduğu için. (K2)

sakallihoca: Sakalı uzun ve hocalık yaptığı için. (K5)

çoban Hacı: Çobanlık yaptığı için. (K15)

1.3. Kişinin Aile ya da Sülalesine Göre Oluşturulan Lakaplar

halilağagil: Aile büyüğünün ismi Halil olduğu için. (K10)

ahmetağalar: Aile büyüğünün ismi Ahmet olduğu için. (K9)

aslanağalar: Aile büyüğünün ismi Aslan olduğu için. (K11)

dilsizler: Aile içerisinde konuşamayan sayısı çok olduğu için. (K8)

ömerağalar: Aile büyüğünün ismi Ömer olduğu için. (K14)

süleymanağagil: Aile büyüğünün ismi Süleyman olduğu için. (K14)

şükrüağalar: Aile büyüğünün ismi Şükrü olduğu için. (K15)

ibişagağil: Aile büyüğünün ismi Halil olduğu için. (K1)

dayılar: Kişinin dayı tarafı olduğu için. (K6)

paşalar: Aile büyüklerine Paşa dedikleri için. (K7)

teyzenin Duran'ı: Kişinin teyzesinin oğlunun ismi Duran olduğu için. (K2)

kabadaygil: Aile büyüklerinin kendilerini beğenip kaba oldukları için. (K3)

ammiküttikler: Aile büyüklerinden amcaların boyları kısa olduğu için. (K4)

doğarlar: Aile büyüklerinin soyadı Doğar olduğu için. (K16)

1.4. Baba ve Oğul Adları Kullanılarak Oluşturulan Lakaplar

babazeyrek: Kişinin babasının ismi Zeyrek olduğu için. (K5)

babalar: Kişinin babası yardımsever olduğu için. (K8)

babuşunoğlugil: Kişinin babası yardımsever olduğu için. (K17)

asabinoğlu: Kişinin babasının ismi Asab olduğu için. (K17)

delioğullar: Kişinin babası aklını kaybetmediği için. (K4)

Hasan Ali'nin oğlu: Kişinin babasının ismi Hasan Ali olduğu için. (K8)

sineklininoğlu: Kişinin babası temiz olmadığı için(K1).

pisinoğlu: Kişinin babası temiz olmadığı için. (K5)

yaverinoğlu: Kişinin babası yaver olduğu için. (K4)

zelhaninoğlu: Kişinin annesinin ismi Zeliha olduğu için. (K16)

topalinoğlu Hacı: Kişinin babası topal olduğu için. (K13)

tutluoğullar: Kişinin babası Tut ilçesinden olduğu için. (K14)

şeyhonunoğlu Hasan: Kişinin babasının ismi Şeyhmus olduğu için. (K8)

köseninoğlu Hasan: Kişinin babası köse olduğu için. (K1)

emiroğulları: Kişinin babasının ismi Emir olduğu için. (K7)

1.5. Hayvan Adları Kullanılarak Oluşturulan Lakaplar

cücükler: Tavuk işiyle uğraştıkları için. (K1)

eşek Mahammet: Eşekleri olduğu için. (K5)

gidiğinkarısgil: Kişinin eşi keçi işiyle uğraştığı için. (K8)

gidikler: Keçi işiyle uğraştıkları için. (K12)

kuşlar: Kuş bekledikleri için. (K13)

öküz Bekir: Büyükbaş hayvan beslediği için. (K7)

ördekler: Ördek besledikleri için. (K9)

sinekli Ahmet: Hayvancılık işiyle uğraşması sonucu çok sinek olduğu için. (K16)

tavuslar: Tavus kuşu besledikleri için. (K8)

yılan Ahmet: Zayıf ve uzun boylu olduğu için. (K13)

1.6. Meyve-Sebze Adları Kullanılarak Oluşturulan Lakaplar

kavuncular: Kavun sattıkları için. (K5)

kavuncuoğlu: Kavun sattıkları için. (K5)

1.7. Kişi Adları Kullanılarak Oluşturulan Lakaplar

ahmedimillalar: Kişinin ismi Ahmet ve imam olduğu için.(K14)

hacı Ali: Kişinin ismi Hacı Ali olduğu için. (K16)

hacı Ali'nin torunları: Kişinin ismi Hacı Ali olduğu için. (K7)

hacımollalar: Kişinin ismi Hacı ve imam olduğu için. (K17)

hacı Bekirler: Kişinin ismi Hacı Bekir olduğu için. (K1)

hacıkıltañlar: Kişinin ismi Hacı olduğu için. (K6)

hacıkilimler: Kişinin ismi Hacı ve halıcılık mesleği yaptıkları için. (K3)

camçılı Ahmet: Kişinin ismi Ahmet ve cam işiyle uğraştığı için. (K17)

cennet Hacıgil: Kişinin ismi Hacı olduğu için. (K8)

çil Haciler: Kişinin ismi Hacı ve saç rengi turuncu olduğu için. (K15)

deli Haciler: Kişinin ismi Hacı olduğu için. (K6)

köpelilerin Müslümü: Kişinin ismi Müslüm olduğu için. (K1)

kör Mustafa: Kişinin ismi Mustafa ve gözleri görmediği için. (K8)

mamolar: Kişinin ismi Mahmut olduğu için. (K13)

hameyler: Kişinin ismi Hamit olduğu için. (K14)

hamolar: Kişinin ismi Hamit olduğu için. (K16)

kül Haciler: Kişinin ismi Hacı olduğu için. (K13)

vakkolar: Kişinin ismi Vakkas olduğu için. (K17)

yahyeler: Kişinin ismi Yahya olduğu için. (K12)

1.8. Kişinin Soyadına Göre Oluşturulan Lakaplar

göğüşler: Soyadları göğüş olduğu için. (K1)

kavaslar: Soyadları kavas olduğu için. (K18)

keleşler: Soyadları keleş olduğu için. (K11)

kiyalar: Soyadları kiya olduğu için. (K16)

küllükler: Soyadları küllük olduğu için. (K8)

mamanlar: Soyadları maman olduğu için. (K9)

şakalaşlar: Soyadları şakalaş olduğu için. (K12)

tayırlar: Soyadları tayır olduğu için. (K1)

teminler: Soyadları temin olduğu için. (K3)

temirler: Soyadları temir olduğu için. (K5)

uçurumlar: Soyadları uçurum olduğu için. (K3)

zeybekler: Soyadları zeybek olduğu için. (K8)

yaverler: Soyadları yaver olduğu için. (K1)

papatyalar: Soyadları papatya olduğu için. (K6)

parlaklar: Soyadları parlak olduğu için. (10)

mercenler: Soyadları mercan olduğu için. (K12)

1.9. Kişinin Kökenine Göre Oluşturulan Lakaplar

macar Vakkas: Kökeni Macar olduğu için. (K14)

kürd Ali: Kökeni Kürt olduğu için. (K16)

konyalılar: Konyalı oldukları için. (K10)

öyrekliiler: Öyrekli oldukları için. (K12)

sevreliler: Sevreli oldukları için. (K17)

1.10. Büyük-Küçük Adları Kullanılarak Oluşturulan Lakaplar

büyükevler: Aile olarak kalabalık oldukları için. (K8)

kellesibüyük: Kafaları büyük olduğu için. (K3)

küçükgelingil: Ailenin son gelini olduğu için. (K1)

küçükbeyler: Boyları kısa olduğu için. (K17)

battallar: Boyları uzun olduğu için. (K9)

kütto: Boyları kısa olduğu için. (K12)

1.11. Yiyecek Adları Kullanılarak Oluşturulan Lakaplar

dalağlar: Kasaplık yaptıkları için. (K15)

dolmalar: Kilolu oldukları için. (K1)

eşkiliaşlar: Çok fazla çorba içtikleri için. (K8)

küfteler: Köfte yapıp sattıkları için. (K11)

mercimekler: Mercimek ektikleri için. (K17)

aşpincikler: Yemek işiyle uğraştıkları için. (K13)

1.12. Dini Hassasiyetler Kullanılarak Oluşturulan Lakaplar

derişler: Hoca oldukları için. (K2)

sofular: Hoca oldukları için. (K9)

fakılar: Hoca oldukları için. (K8)

1.13. Veriliş Nedeni Tespit Edilemeyen Lakaplar

ayştanlar (K5), cammıkgiller (K8), çorobular (K15), çürükler (K9), dangalakçılar (K1), gohoslar (K7), hobular (K9), ilolar (K8), işolar (K5), kelberler (K3), kokoşlar (K11), kostoğlar (K6), maneyler(K8), matıflar (K2), omarolar (K10), ödolar (K18), öksüzaşıklar(K8), tasolar (K1)

2.Yapılarına Göre Lakaplar

2.1. Basit Yapılı Lakaplar

sakalar, dayılar, paşalar, babalar, cücükler, gidikler, kuşlar, ördekler, tavuslar, mamolar, hameyler, hamolar, vakkolar, yahyeler, göğüşler, kavaslar, keleşler, kiyalar, mamanlar, tayırlar, teminler, temirler, uçurumlar, zeybekler, yaverler, papatyalar, mercenler, battallar, kütto, dalağlar, küfteler, mercimekler, derişler, sofular, çorobular, fakılar, gohoslar, hobular, ilolar, işolar, kelberler, kokoşlar, kostoğlar, maneyler, matıflar, omarolar, ödolar, tasolar

2.2. Türemiş Yapılı Lakaplar

dilsizler, kavuncular, küllükler, parlaklar, şakalaşlar, konyalılar, öyrekliiler, sevreliiler, dolmalar, ayştanlar, çürükler, dangalakçılar, doğarlar, bekçiler

2.3. Birleşik Yapılı Lakaplar

2.3.1. Belirtili İsim Tamlaması Şeklinde Kurulan Lakaplar

topalınoğlulahaci, pisinoğlu, kasabınkörü, teyzenin Duran'ı, babuşunoğlugil, hasanalininioğlu, asabınioğlu, sineklininoğlu, yaverinoğlu, zelhanınioğlu, şeyhonunoğlu Hasan, köseninoğlu Hasan, gidiğinkarısıgil, hacialinintorunları, köpelilerin Müslüm'ü

2.3.2. Belirtisiz İsim Tamlaması Şeklinde Kurulan Lakaplar

alışavuşlar, şariyekatıplar, hacelafızlar, halılağagil, ahmetağalar, aslanağalar, ömerağalar, süleymanağagil, şükrüağalar, ibişağagil, kabadayıgil, ammiküttikler, babazeyrek, tutluoğullar, emiroğulları, ahmedimillalar, hacialı, hacimollalar, hacibekirler, hacıkılınlar, hacikilimler, hacifano, eşkiliaşlar, aşpincikler, cammıgiller

2.3.3. Sıfat Tamlaması Şeklinde Kurulan Lakaplar

topalsofu, büyüevler, kürd Ali, küçükbeyler, kör Mustafa, macar Vakkas, küçükgelingil, delioğullar, çoban Hacı, sakallıhoca, körşih, müdür Halil, imamaliler, eşek Mahammet, öküz Bekir, sinekli Ahmet, yılan Ahmet, kavuncuoğlu, cennethacıgil, çil Haciler, deli Haciler, kül Haciler, camçılı Ahmet, öksüzaşıklar

2.3.4. İsnat Grubu Şeklinde Kurulan Lakaplar

kellesibüyük, beligirihlar.

SONUÇ

Adlar insanlar arasında iletişimin başlaması için önemli öğelerdir. Eski zamanlardan beri ad verme geleneği toplumlar için önemli bir olay olarak görülmüştür. Söz varlığı bakımından önemli bir yere sahip Türkiye Türkçesi ağızları ve onun bir yansıması olan lakaplar, Türkiye Türkçesi ağızlarında varlığını hâlâ sürdürmektedir. Ağızlarda kişileri birbirinden kolayca ayırt etmek için onlara isimleri dışındaki özelliklerinden yola çıkarak lakaplar verilmiştir. Aynı zamanda lakaplar, kişinin ailesi, anne-babası, soyu, mesleği, fizikî özellikleri, inancı, bir davranışı, memleketi, etnik kökeni gibi özelliklere bağlı olarak verildiğinden kişiyi tanımlamada kolaylıklar sağlamaktadır.

Lakaplar, bir yörenin tarihini, kültürünü ve etnik yapısını ortaya çıkarmada önemli bir yere sahiptir. Bu bakımdan Besni ilçesi ve köylerinde kullanılan

lakapların günümüzde de varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Kullanılan lakaplar yöre insanının fiziki özelliklerine, tutum ve davranışlarına, ruhsal yönlerine göre şekillenmiştir. Çalışmada tespit edilen lakaplar veriliş nedenlerine ve yapılarına göre alt başlıklara ayrılmıştır. Veriliş nedenlerine göre lakaplar içerisinde sayıca en fazla, kişi adları kullanılarak oluşturulan lakaplardır. Kişinin adından yola çıkılarak onu diğer kişilerden ayırmak için lakaplar kullanılmıştır. Böylece aynı ada sahip iki kişi birbirinden kolaylıkla ayırt edilmiştir. İkinci olarak sayıca en fazla baba-oğul kelimeleri kullanılarak oluşturulan lakaplar gelmektedir. Besni ilçesinde genellikle lakaplar erkek adları kullanılarak oluşturulmuştur. Bu, ataya saygının bir ifadesidir. Yapılarına göre lakaplar başlığında ise en çok lakap, birleşik yapıli lakaplardır. Birleşik yapıli lakaplar iki ismin bir araya getirilerek kullanılması sonucunda oluşturulmaktadır. Böylece iki isim yan yana gelerek ifadeye canlılık anlamda ise bir yeni bir mana meydana gelmektedir. Besni ilçesinde kullanılan lakaplar orijinal lakaplardır. Tespit edilen lakaplar Türkiye Türkçesi ağızlarından farklı olarak kullanılmaktadır. Halkın kendine has ağız ve kültürel özelliklerinin tamamı sadece ait olduğu çevrede anlamlandırılabilir. Lakaplar, kullanılan bölgenin dil özelliklerini, değerlerini ve dünya görüşünün anlaşılmasında önemli veriler sunmaktadır. Tespit edilen lakaplardan hareketle Besni ilçesinin yerel kültürü açığa çıkarılmaktadır. Lakapların takılması, sözlü kültürün varlığı ve gücüyle ifade edilmektedir.

KAYNAKÇA

Boyraz, Ş. (1998). "Bir Yöre Örneğinden Hareketle Lakaplar Konusunda Bazı Dikkatler". *Türklük Bilimi Araştırmaları*: 7-10.

Bulut, S. (2012). "Anadolu Ağızlarında Kalıp Sözlere ve Bu Kalıp Sözlere Kullanım Özellikleri". *Turkish Studies*, 7(4).

Ercilasun, A. B. vd. (1991). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

<https://islamansiklopedisi.org.tr/lakap> (E.T: 01.02.2023)

Kardaş, C. (2018). "Muş İli Merkezinde Kullanılan Erkek Lakapları". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(23): 207-226.

- Keskin, A. (2021). "Adbilim Odağında Lakaplar Ve Lakaplarla Karıştırılan Başlıca Terim ve Kavramlar". *Avrasya Terim Dergisi*, 9 (2): 54-62.
- Özkan, N. (2016). "Adlandırma Yöntemi Olarak Lakaplar ve Büyükkışla'daki Örnekleri", *I. Uluslararası Bozok Sempozyumu Bildirileri*, Yozgat.
- Öztürk, J. (2016). *Antakya Köylerinde Lakaplar*. Dr. Mehmet Tekin'e Armağan. (262-281) İskenderun: Mustafa Kemal Üniversitesi Yayını.
- Parlak Kalkan, G. (2020). "Dil Bilimsel Açıdan Lakaplar: Kilis Yöresi Örneği". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö8): 199-223.
- Türk Dil Kurumu (2009). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (6 cilt), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yeşilöz, Z. (2012). "Nevşehir Lakaplarından Derleme Sözlüğüne Katkılar". *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 1(2): 3-5
- Zengin, D. (2014). *Türk Toplumunda Adlar ve Soyadları*. Sosyo-kültürel ve Bilimsel Bir Yaklaşım. Ankara: Kurmay Yayınları.

Kaynak Kişiler

- Kerim Durgut, Köseceli Beldesi, 61 Yaş, Belde Başkanı (K1)
- Müslüm Akbulut, Köseceli Beldesi, 78 Yaş, Emekli (K2)
- Züber Çetin, Çayırhöyük Köyü, 67 Yaş, Emekli (K3)
- Halit Çetin, Çayırhöyük Köyü, 45 Yaş, Çiftçi (K4)
- Emsen Koca, Kesmetepe Köyü, 57 Yaş, Ev Hanımı (K5)
- Zeynep Erdoğan, Tetirli Köyü, 80 Yaş, Ev Hanımı (K6)
- Hasan Erdoğan, Yoldüzü Köyü, 78 Yaş, Emekli (K7)
- Halil Erdoğan, Yoldüzü Köyü, 71 Yaş, Emekli (K8)
- Mehmet Yalçın, Yoldüzü Köyü, 75 Yaş, Emekli (K9)

Hasan Hazar, Besni Merkez, 71 Yaş, Emekli (K10)

Sami Gökçe Buzhan, Besni Merkez, 55 Yaş (K11)

Ali Bulut, Besni Merkez, 67 Yaş, Çiftçi (K12)

Mustafa Doğan, Besni Merkez, 63 Yaş, Esnaf (K13)

Müslüm Kılıç, Besni Merkez, 55 Yaş, İmam (K14)

İbrahim İşbilir, Besni Merkez, 65 Yaş, Emekli (K15)

Mehmet Tedik, Besni Merkez, 85 Yaş, Emekli (K16)

Nadime Günebir, Şambayat, 65 Yaş, Ev Hanımı (K17)

Fahriye Ertürk, Şambayat, 60 Yaş, Ev Hanımı (K18)

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Names are important elements for the beginning of communication between people. Since ancient times, the tradition of naming has been seen as an important event for societies. Turks have believed that the name is sacred since the earliest times, and in almost every Turkish geography, naming has transformed from a simple phenomenon that embodies the identity and existence of the individual into a giant folklore event.

Nomology is the branch of science that deals with the names of living and non-living beings or abstract concepts. One of the fields of study of the science of names is the branch of science that examines personal names (anthroponomy). Personal names are extremely important in terms of revealing the cultural treasure of societies. The use of names is used functionally in many cultural and social fields in Turkish society.

One of the fields of study of the science of names is nicknames. A nickname is a name that is added to the original name and given due to any feature of the person. Nicknames are generally seen in rural areas where relationships between people are still important. Due to the low population in rural areas, people call each other by their nicknames. Thus, sincerity, liveliness and

impressiveness are seen in expression and behavior. In dialects, nicknames are given to people based on their characteristics other than their names in order to easily distinguish them from each other.

When we look at the use of nicknames, it is seen that they are formed due to physical characteristics, professions, ancestry, ethnicity, place of residence, envy, jealousy, envy, intelligence, and attitude towards the environment.

Turkish dialects, which have an important place in terms of vocabulary, and nicknames, which are a reflection of it, still continue to exist in Turkish dialects. In dialects, nicknames are given to people based on their characteristics other than their names in order to easily distinguish them from each other. At the same time, nicknames make it easier to identify a person as they are given based on characteristics such as family, parents, lineage, occupation, physical characteristics, faith, a behavior, hometown, ethnicity. Nicknames provide important data in understanding the language features, sense of humor, power of observation, values and world view of the region where they are used. The tradition of giving nicknames continues its vitality in Besni district and villages.

Findings (Results)

In the study, the nicknames given in Besni district and villages were determined and the reasons for these nicknames were emphasized. There is almost no one who does not have a nickname among the local people, especially those living in rural areas. As a result of our study, it is emphasized how the tradition of giving nicknames in Besni district and villages emerged and how it continues. Emphasis has been placed on writing the tradition of giving nicknames according to the way they are spoken by the local people.

Conclusion

It is seen that the nicknames used in Besni district and villages continue to exist today. The nicknames used were shaped according to the physical characteristics, attitudes and behaviors, and spiritual aspects of the local people. The nicknames identified in the study are divided into sub-headings according to their reasons for being given and their structures. The highest number of nicknames according to the reasons for giving them are the nicknames created by using personal names. Based on the name of the person, nicknames were used to distinguish him/her from other people. Thus, two people with the same name were easily distinguished from each other. The second most numerous nicknames are those created using the words father and son. The second largest number of nicknames are those created using the words father and son. Secondly, nicknames created using the words father and

son are the most numerous. In Besni district, nicknames are usually created using male names. This is an expression of respect for ancestors. Under the title of nicknames according to their structures, most nicknames are nicknames with compound structures. Compound-structured epithets are formed by combining two nouns together. The identified nicknames are used differently from the Turkish dialects of Turkey. All of the unique dialectal and cultural characteristics of the people can only be made sense of in the environment to which they belong. Nicknames provide important data for understanding the language features, values and worldview of the region. Based on the nicknames identified, the local culture of Besni district is revealed. The wearing of nicknames is expressed by the existence and power of oral culture.